

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Ert dnr: Ku2023/01093
Vårt dnr: NFH 2023-424

Remissvar över betänkandet Kultursamhället - utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58)

Inledning

Nämnden för hemslöjdsfrågor ingår sedan start i det nationella samverkansråd som är kopplat till kultursamverkansmodellen. Området främjande av hemslöjd omfattar regional konsulentverksamhet inom slöjd och hantverksområdet. Huvudmän för konsulentverksamheten är region, länsmuseum eller ideellt föreningsliv.

Nämnden för hemslöjdsfrågor besvarar remissen ur två perspektiv, som ingående i samverkansrådet och som sakkunnig myndighet för området främjande av hemslöjd.

Nämnden för hemslöjdsfrågors ställningstagande

Nämnden för hemslöjdsfrågor ställer sig avvisande till de bärande förslagen i den reformerade samverkansmodell som presenteras och beskrivs i betänkandet *Kultursamhället- utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 223:58)*.

Nämnden för hemslöjdsfrågors ställningstagande grundar sig framför allt på följande

- Med mindre justeringar i nuvarande modell kan mycket av det utredningen vill i form av ökad flernivåsamverkan och visionen i de nationella kulturpolitiska målen uppfyllas. Kretsen som deltar i modellens dialoger kan vidgas liksom frihetsgraderna för interregional respektive interkommunal samverkan utan den föreslagna lagen.
- Finansiella förutsättningar för utvidgning av modellen saknas vilket omöjliggör genomförande med bibehållen eller ökad måluppfyllelse.
- Föreslagna samverkansplaner och ad hoc-möten kommer att försvåra gemensamt kulturområdesöverskridande kunskapsbyggande samt innebära ett fjärmande från nämnd beslutade planer och politiskt ansvarstagande. Med en ad hoc-mötesstruktur riskeras även en maktförskjutning i modellen till förmån för Kulturrådet vilket inte är avsikten. Modellen med myndighetsövergripande samverkan i form av ett råd, en sakkunniggrupp och en uppföljningsgrupp ger reella möjligheter till myndighetssamverkan och en sammanhållen statlig kulturpolitik.

Sammanfattande synpunkter

Det stora och aspektpolitiska grepp som målas upp i betänkandet och som för visso aviseras som en revolution i små steg, kommer att kräva ökade administrativa insatser från staten men framför allt från regioner och kommuner. Nya kulturområden och kommuner i modellen kräver utökade ekonomiska resurser, annars riskerar man att svälta ut befintlig värdefull verksamhet som byggts upp under lång tid.

Nämnden för hemslöjdsfrågor ser svårigheter i genomförandet av de omfattande förändringar som föreslås, bland annat mot bakgrund av att nya medel inte tillförs utan tvärt om aviseras att den årliga uppräkningsen av Kulturrådets anslag 1:6 för 2024-2026 upphör och ersätts med en otillräcklig kompensation. Riskerna är stora att både förväntningar och antalet intressenter ökar samtidigt som kakan som skall delas minskar, vilket inte gynnar kulturlivet. **9.3**

Nämnden för hemslöjdsfrågor ser en komplikation i förslaget att fördela statliga medel till regionerna utifrån historiska nyckeltal samtidigt som utredaren vill vidga och utveckla modellen. Myndigheten anser att de två ställningstagandena emotsäger varandra. **9.3**

Nämnden för hemslöjdsfrågor ställer sig frågande inför att inarbetade begrepp som *civilsamhälle*, *nationella kulturpolitiska mål* och *armlängds avstånd* inte används i förslag till lag och förordningar, då det hade förenklat förståelsen och tydliggjort de olika lydelserna. **1.1, 1.2, 1.3**

Nämnden för hemslöjdsfrågor ser en svårighet och ökad arbetsbelastning för regioner i ett scenario där kommuner skall ges olika befogenheter. Myndigheten ser en stor risk i att klyftorna mellan små och stora kommuner ökar. **5.5**

Avveckling av det nationella samverkansrådet riskerar att försvåra kunskapsbyggande och utveckling inom modellen. Kulturområdesövergripande utveckling försvåras och stuprör skapas inom respektive kulturområden. Nämnden för hemslöjdsfrågors uppfattning är också att regioner förväntar sig statlig nationell överblick och samordning av staten och dess myndigheter. **9.2, 9.4**

1.1 Kommentarer till *Förslag till lag om samverkan på kulturområdet*

Nämnden för hemslöjdsfrågor kommenterar förslag till lag och förordningar trots att myndigheten under rådande förhållanden inte ställer sig bakom förslaget till utvidgningen av modellen.

1§

"...bestämmelser om fördelning av statsbidrag och annan samverkan mellan staten, regioner och kommuner på kulturområdet."

Vad kan inrymmas inom annan samverkan?

2§

Ändamålsparagrafen är lösare hållen än de **nationella kulturpolitiska målen**, barn och unga samt levande kulturarv betonas inte. Nämnden för hemslöjdsfrågor förordar att hänvisningen till de nationella kulturpolitiska målen som är väl inarbetade behålls i lagen. Alternativt anser Nämnden för hemslöjdsfrågor att barns och ungas rätt till kultur och främjandet av ett levande kulturarv bör skrivas in i lagen.

3§

Kultursamverkansplan, ny verksamhet som regionen och länets kommuner vill genomföra i samverkan med staten föreslås tas upp i kultursamverkansplan. Planerad statlig, regional, kommunal och annan finansiering skall uppges i planen, vilket (bra förslag även om befintlig förordning bibehålls) bör underlätta samverkansdiskussioner, men kommer kräva mer arbete av region och kommun.

4§

Kultursamverkansplanen tas fram och ändras i samverkan med länets kommuner och i samråd med det fria kulturlivet och professionella kulturskapare i länet. Nämnden för hemslöjdsfrågor tror att det är en stor fördel med planer som beslutas med fasta intervall och där politiken är involverad och engagerad. Möjligheten för olika intressenter att delta i samråd ökar också om tydlig periodicitet finns.

7§ och 9§

Länsöverskridande respektive kommunöverskridande samarbeten tillåts vilket ökar möjligheter till samverkan. Bra förslag som gagnar utveckling och kunskapsuppbyggnad. Borde kunna bidra till minskad administration när det är inarbetat, Regionsamverkan Sydsverige är ett bra exempel. Kan sättas i verket inom befintlig modell.

10§

Konstnärlig frihet respektive **armlängds avstånd**, borde inte båda begreppen införas i lagen för en mer heltäckande paragraf? Begreppen tar sin utgångspunkt ifrån två olika håll och täcker gemensamt ett vidare område.

12§

Att begränsa samverkansarbetet till "**kulturella stuprör**" där varje i modellen ingående kulturområde hanteras för sig vore att kasta bort de goda erfarenheter som gjorts i samverkansrådets olika arbetsgrupper där samtliga i modellen ingående områden diskuterat gemensamt kring planer. Det gemensamma arbetet har givit fler infallsvinklar och en breddad kunskap från och om olika kulturområden vilket främjat utveckling för stat och region.

Ett betydligt större ansvar läggs på Kulturrådet genom att myndigheten i högre utsträckning måste ha sakkunskap inom samtliga områden.

1.2 Kommentarer till Förslag till förordning om statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan

5§

"Statsbidraget skall användas för verksamhet på professionell grund..."

Nämnden för hemslöjdsfrågor ställer sig frågande inför användandet av begreppet professionell grund.

Förändringen av beteckningen på **främjande av hemslöjd till slöjd och hantverk** ställer sig Nämnden för hemslöjdsfrågor positiv till då det tydligare beskriver vad området inrymmer. Förståelsen av området underlättas genom denna uppdatering.

Skrivningen *"Statsbidraget får även användas för annan verksamhet på kulturområdet"* är mycket vid och kräver koppling till utökad finansiering.

1.3 Kommentarer till *Förslag till förordning om samverkansstöd och utvecklingsbidrag*

4§

*"Vid fördelning av stöd till samverkan ska särskild vikt läggas att det **fria kulturlivets** resurser tas till vara i den verksamhet som får stöd".*

Nämnden för hemslöjdsfrågor anser att ordvalet *det fria kulturlivet* är olyckligt då det är oklart vad och vilka som åsyftas. Nämnden för hemslöjdsfrågor förutsätter att begreppet omfattar såväl fria kulturutövare som civilsamhälle.

7.2 Kommentarer till *De professionella kulturskaparna*

Nämnden för hemslöjdsfrågor ställer sig frågande till vad som menas med **verksamhet på professionell grund**, vilket skrivs i 1.2 *Förslag till förordning om statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan*. Nämnden för hemslöjdsfrågor ställer sig också frågande inför vilka yrkesverksamma kulturskapare som inom samverkansmodellen etiketteras som professionella.

Under rubriken **7.2 De professionella kulturskaparna** finns en uppräkningslista av konst och kulturområden inom vilka professionella kulturutövare är verksamma, som väntat återfinns inte hemslöjdsområdet i listningen. Avsaknaden beror delvis på som utredaren skriver det nuvarande SNI kods systemet men också enligt Nämnden för hemslöjdsfrågor på en utbredd missuppfattning att slöjd bara är en hobby. Nämnden för hemslöjdsfrågor har pågående dialoger med regioner om hur professionella slöjdföretagares kompetens skall beläggas då de ofta saknar högskoleexamen. Att yrkesverksamma slöjdföretagare inte ses som professionella är problematiskt då det kommer till regionala arrangörsstöd, stipendier och bidrag.

Under rubriken *Det fria kulturlivet och kulturskaparna* (7.1) ges en definition av professionell kulturskapare som är intressant och väl formulerad för att täcka bredden av i modellen ingående kulturområden.

"Med professionell kulturskapare avses en person som har hög yrkeskunskap inom sin konstart, genom utbildning eller annan erfarenhet, och som försörjer sig på sin konst eller strävar mot att göra det Detta gäller oavsett om personen i fråga är verksam inom det fria kulturlivet eller anställd vid en offentlig kulturinstitution". Nämnden för hemslöjdsfrågor anser att denna definition bör vara gällande även för slöjdare.

Nämnden för hemslöjdsfrågor vet genom egna projektbidragsutlysningar att det i Sverige finns mängder av professionella egenföretagande yrkesverksamma slöjdare som på olika sätt förvärvat sina kunskaper, traderade eller via utbildning.

9.3 Kommentarer till *En breddad modell med en ny anslagsstruktur*

Utredningen skriver angående finansiering av de nya förslagen

"...det kan vara rimligt att åtminstone avsätta resurser motsvarande de befintliga utvecklingsbidragen för att redan inledningsvis kunna möta åtminstone vissa av de önskemål som kan komma att aktualiseras i de nya kultursamverkansplanerna.", "...den sedvanliga årliga uppräkningslistan av de anslagsdelar som ingår i det föreslagna nya anslag 1:6 kan användas, på samma sätt som skett tidigare för att finansiera tillkommande verksamhet. Men för att skapa gynnsamma förutsättningar är det vår bedömning att det också krävs att nya resurser tillförs." (sidan 224)

Nämnden för hemslöjdsfrågor anser att en utvidgad modell kräver utvidgade ekonomiska resurser. Omfördelning av ansvarsområden och befintliga bidrag måste föregås av noggranna analyser och konsekvensbeskrivningar, vilket inte genomförts inom ramen för utredningen.

9.4 Kommentarer till Statens arbetsformer

Nämnden för hemslöjdsfrågor drar andra slutsatser än utredaren vad gäller arbetsformerna. Nämnden för hemslöjdsfrågor upplever att dialoger och samverkan bidragit till utveckling av såväl modell som regionalt kulturliv. Att myndigheter med sakkunskap och nationell överblick inom olika kulturområden med regelbundenhet samarbetar och möter varandra och regioner, utvecklar helheten. Ju mer man samverkar ju enklare blir det! Regeringen har som mål att minska antalet myndigheter, i ett läge där regelbunden samverkan är etablerad blir även det mindre komplicerat. Regionerna klustrar sig i större samarbeten av samma skäl. Att i det läget gå in i ett slags stuprörstänkande där en fråga tas i taget inom varje område är att gå bakåt.

För att myndigheterna i samverkansrådet skall prioritera samverkansmodellen krävs uppdrag i regleringsbrev vilket blir svårare i en ad hoc modell.

Epilog - Samverkansmodellens betydelse och tänkbara utveckling för kulturområdet slöjd

Offentlig kontra privat finansiering

Området främjande av hemslöjd inom samverkansmodellen finansierar slöjdkonsulent- och utvecklartjänster, slarvigt räknat fördelar sig huvudmannaskapet någorlunda jämt på region, länsmuseum och ideell hemslöjdsförening. Totalt finns ca 50 konsulenter i landet, flest konsulenter har Västra Götalandsregionen (8) och minst antal har Västmanland (1).

Merparten av den offentliga finansieringen av kulturområdet slöjd (48 mkr) sker inom ramen för samverkansmodellen (36 mkr). Den lilla andelen (0,7 %) av medlen i modellen är av stor nationell vikt för området som utövas av cirka hälften av den vuxna befolkningen i landet (SOM institutet kulturvaneundersökning). Ekonomiskt det minsta området inom modellen men räknat till aktiva utövare bland de största.

Av myndigheten Nämnden för hemslöjdsfrågors budget, knappt 12 mkr, fördelas 76% som bidrag. Den totala nationella offentliga finansieringen av kulturområdet slöjd är alltså cirka 60 mkr. Mot bakgrund av dessa siffror står det klart att den privata och föreningsdrivna finansieringen av området är mycket stor då cirka hälften av vuxna svenskar ägnar sig åt slöjd/ handarbete (SOM institutet kulturvaneundersökning). Data och kunskap om den privata finansieringen av slöjdområdet saknas, men vi kan utgå ifrån att den är stor eftersom den omfattar så många utövare och aktiviteter.

Slöjden och kommunerna

Landets enda kommunalt anställda hemslöjdkonsulent finns i Skellefteå.

Landets kommunala kulturskolor bedriver slöjdverksamhet i extremt liten omfattning och det kan rent allmänt sägas att kontaktytor för slöjd i kommunal verksamhet är i stort sett obefintlig. Därför arbetar regionala slöjdkonsulenter och utvecklare i hög omfattning med att utbilda slöjdhandledare för barnverksamhet. Slöjdkonsulenter och utvecklare lägger cirka 30% av sina resurser på verksamhet kopplad till barn och unga. Arbetet innebär

kursverksamhet för slöjdhandledare, praktiskt arrangera verksamhet och läger för barn och unga med mera.

Nämnden för hemslöjdsfrågor skulle se det som extremt värdefullt om slöjd och hantverk på allvar kunde implementeras i kommunal kulturskola.

Organisering för framtiden och krisberedskap

Nämnden för hemslöjdsfrågor ser att unga människor i mycket hög utsträckning är intresserade av att få kunskaper i görande av olika slag, slöjda, odla, bereda mat och så vidare. Ofta slöjdar man tillsammans, i föreningsliv eller spontana grupper. Den stora slöjd- och hantverkscommunityn besitter kunskaper som ligger väl i linje med krisberedskapstänkande. Stöd till slöjd- och föreningsverksamhet utvecklar slöjden som kulturarv men också samtida bärare av viktig kunskap.

Profilerande och identitetsskapande verksamhet

Slöjd kan sägas vara profilerande och identitetsskapande, två aktuella ämnen. Profilerande, inte minst i besöksmålssammanhang, slöjd och hantverk lockar besökare. Slöjduitställningar och hantverksutställningar genererar publikrekord. Liljevalchs hade 75 000 besökare när de stod värd för hemslöjdsrörelsens 100 års utställning för 10 år sedan.

Profilerande i och med den lokala och nationella förankringen men också för att kunskapen traderas och formar tänkandet. Sverige har en lång och bibehållen slöjdtradition till stor del beroende på statligt främjande sedan 1860 talet. Nämnden för hemslöjdsfrågor tänker att slöjd hör hemma i kulturkanon.

Remissen har beretts av Nämnden för hemslöjdsfrågors kanslichef Friedrike Roedenbeck samt beslutats av nämndens ledamöter per capsulam 2024-03-25.